
Ilkka Mellin

Todennäköisyyslaskenta

Osa 3: Todennäköisyysjakaumia

Normaalijakaumasta johdettuja jakaumia

Normaalijakaumasta johdettuja jakaumia

>> Johdanto

χ^2 -jakauma

F -jakauma

t -jakauma

Jakaumien määritteleminen normaalijakauman avulla

- Useat tilastotieteen keskeiset todennäköisyysjakaumat voidaan *määritellä* normaalijakauman avulla.
- Tällaisia ovat esimerkiksi χ^2 -, F - ja t -jakaumat, joilla on keskeinen rooli *otosjakaumien teoriassa, estimoinnissa ja testauksessa* (ks. monisteen **Tilastolliset menetelmät** lukuja **Otokset ja otosjakaumat, Estimointi ja Tilastollinen testaus**).
- Tarkastelemme seuraavien jakaumien määrittelemistä ja ominaisuuksia:
  - **χ^2 -jakauma**
  - **F -jakauma**
  - **t -jakauma**

Normaalijakaumasta johdettuja jakaumia

Johdanto

>> χ^2 -jakauma

F-jakauma

t-jakauma

χ^2 -jakauma

χ^2 -jakauman määritelmä 1/2

- Olkoot $X_i, i = 1, 2, \dots, n$ riippumattomia, standardoitua normaalijakaumaa $N(0,1)$ (ks. lukua **Jatkuvia jakaumia**) noudattavia satunnaismuuttujia.
- Tällöin

$$X_i \sim N(0,1), i = 1, 2, \dots, n$$

$$X_1, X_2, \dots, X_n \perp$$

χ^2 -jakauma

χ^2 -jakauman määritelmä 2/2

- Olkoon

$$X = \sum_{i=1}^n X_i^2$$

$N(0,1)$ -jakautuneiden, *riippumattomien* satunnaismuuttujien X_i , $i = 1, 2, \dots, n$ *neliösumma*.

- Tällöin satunnaismuuttuja X noudattaa **χ^2 -jakaumaa** (Khiin neliö -jakaumaa) **n :llä vapausasteella**.
- Merkintä:

$$X \sim \chi^2(n)$$

χ^2 -jakauma

χ^2 -jakauman vapausasteet

- χ^2 -jakauman vapausasteiden lukumäärä n viittaa yhteenlaskettavien lukumäärään χ^2 -jakauman määrittelevässä neliösummassa.
- Vapausasteiden lukumäärä n on χ^2 -jakauman muodon määräävä *parametri*.

χ^2 -jakauma

Odotusarvo, varianssi ja standardipoikkeama

- Olkoon $X \sim \chi^2(n)$.

- **Odotusarvo:**

$$E(X) = n$$

- **Varianssi ja standardipoikkeama:**

$$\text{Var}(X) = D^2(X) = 2n$$

$$D(X) = \sqrt{2n}$$

χ^2 -jakauma

Tiheysfunktion kuvaaja

- Kuva oikealla esittää χ^2 -jakauman

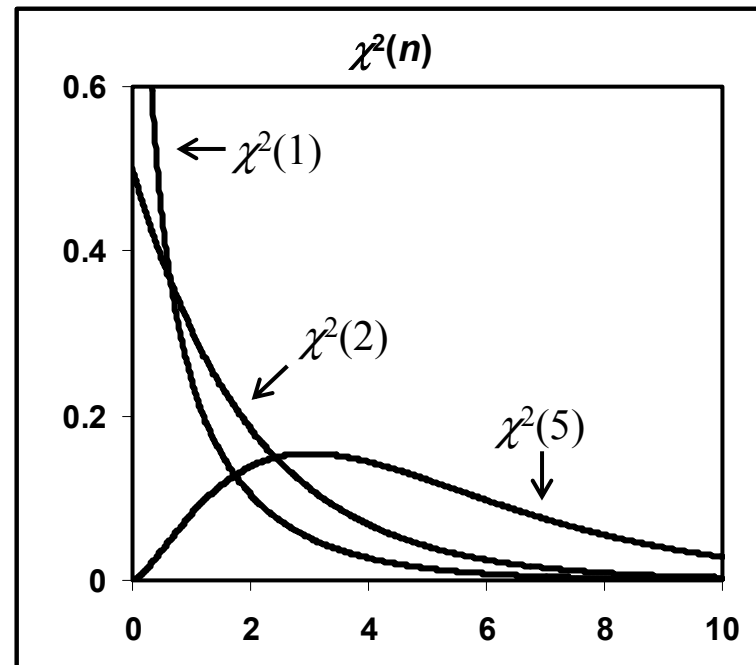
$$\chi^2(n)$$

tiheysfunktiota välillä $[0, 10]$, kun vapausasteiden lukumäärällä n on seuraavat arvot:

- (i) $n = 1$
- (ii) $n = 2$
- (iii) $n = 5$

- Jakauman *odotusarvo*:

$$E(X) = n$$

χ^2 -jakauma

Tiheysfunktion ja sen kuvaajan ominaisuuksia

- χ^2 -jakauman tiheysfunktio $f(x)$ on *positiivinen* kaikille positiivisille argumentin arvoille:

$$f(x) > 0, x > 0$$

- Jos vapausasteiden lukumäärä

$$n = 1, 2$$

niin tiheysfunktio on *monotonisesti laskeva* kaikille $x \geq 0$.

- Jos vapausasteiden lukumäärä

$$n \geq 3$$

niin tiheysfunktio on *yksihuippuinen* ja sillä on *maksimi* jossakin pisteessä $x > 0$.

χ^2 -jakauma

Todennäköisyyksien määrittäminen

χ^2 -jakaumasta 1/2

- Todennäköisyydet voidaan määrätä χ^2 -jakaumasta jakauman *kertymäfunktion* avulla.
- Olkoon $X \sim \chi^2(n)$.
- Olkoon satunnaismuuttujan X *kertymäfunktio*

$$F_{Chi}(x ; n) = \Pr(X \leq x)$$

- Huomautus 1:

Merkinnällä $F_{Chi}(x ; n)$ on haluttu korostaa χ^2 -jakauman riippuvuutta sen vapausasteiden lukumäärästä n .

- Huomautus 2:

Koska χ^2 -jakauman tiheysfunktion integraalifunktiota ei osata esittää suljetussa muodossa, jakauman kertymäfunktion arvojen määrittämisessä on käytettävä jotakin *numeerista menetelmää*.

χ^2 -jakauma

Todennäköisyyksien määrittäminen

χ^2 -jakaumasta 2/2

- *Kaikkien χ^2 -jakaumaan liittyvien tapahtumien todennäköisyydet saadaan todennäköisyyksistä*

$$\Pr(X \leq x) = F_{Chi}(x ; n)$$

todennäköisyyslaskennan laskusääntöjen avulla.

- Esimerkiksi

$$\Pr(a \leq X \leq b) = F_{Chi}(b) - F_{Chi}(a)$$

χ^2 -jakauma

Todennäköisyyksien määrittäminen

χ^2 -jakaumasta: Taulukot 1/2

- χ^2 -jakauman *taulukot* sisältävät tavallisesti *argumentin* x arvoja taulukoituna *useille vapausasteiden lukumäärille* n , mutta vain *muutamille kertymäfunktion* F_{Chi} arvoille.
- Siten taulukot mahdollistavat seuraavan tehtävän ratkaisemisen (taulukko-kohtaisin rajoituksin):

Määrää x , kun *todennäköisyys*

$$\Pr(X \leq x) = F_{Chi}(x ; n)$$

on annettu.

χ^2 -jakauma

Todennäköisyyksien määrittäminen

χ^2 -jakaumasta: Taulukot 2/2

- Koska χ^2 -jakaumaa käytetään tavallisesti *väliestimoinnin* tai *testauksen* yhteydessä, χ^2 -jakauman taulukoihin on yleensä taulukoitu sellaisia argumentin x arvoja, jotka vastaavat todennäköisyyden

$$\Pr(X \leq x) = F_{Chi}(x ; n)$$

komplementtitodennäköisyyttä

$$p = \Pr(X \geq x) = 1 - F_{Chi}(x ; n)$$

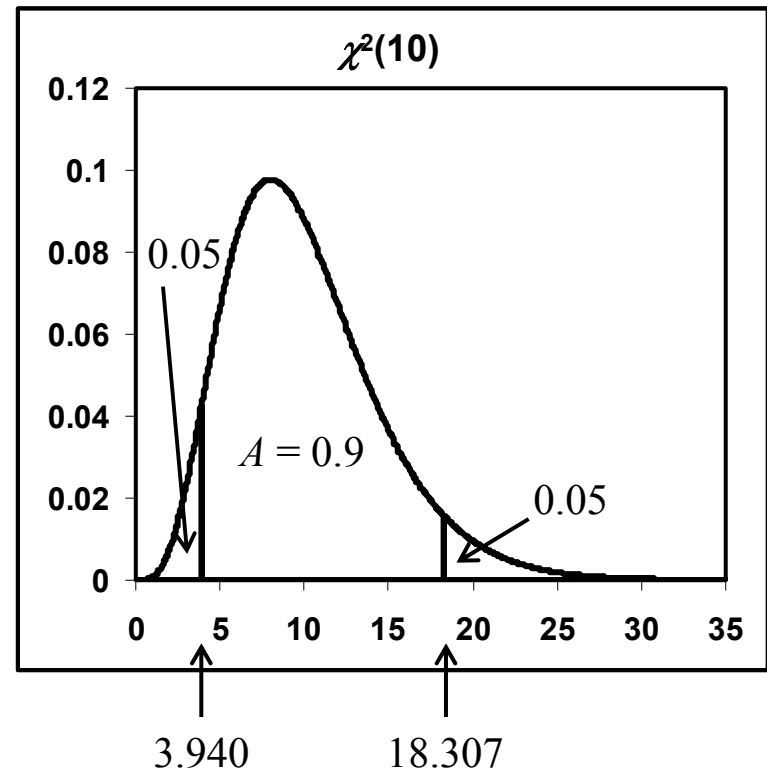
χ^2 -jakauma

Todennäköisyyksien määrittäminen

χ^2 -jakaumasta: Esimerkki

- Kuva oikealla esittää χ^2 -jakauman tiheysfunktiota välillä $[0, 35]$.
- χ^2 -jakauman taulukoista saadaan:

$$\begin{aligned} & \text{Alueen } A \text{ pinta-ala} \\ &= \Pr(3.940 \leq X \leq 18.307) \\ &= F_{Chi}(18.307; 10) \\ &\quad - F_{Chi}(3.940; 10) \\ &= 0.95 - 0.05 \\ &= 0.9 \end{aligned}$$

χ^2 -jakauma

Todennäköisyyksien määrittäminen

χ^2 -jakaumasta: Ohjelmat

- Olkoon $X \sim \chi^2(n)$.
- Monet *tietokoneohjelmat* mahdollistavat seuraavien tehtävien ratkaisemisen ilman χ^2 -jakauman taulukoiden asettamia rajoituksia:

(i) Määrää todennäköisyys

$$\Pr(X \leq x) = F_{Chi}(x ; n)$$

kun x on annettu.

(ii) Määrää x , kun todennäköisyys

$$\Pr(X \leq x) = F_{Chi}(x ; n)$$

on annettu.

Normaalijakaumasta johdettuja jakaumia

Johdanto

χ^2 -jakauma

>> **F-jakauma**

t-jakauma

F-jakauma

F-jakauman määritelmä 1/2

- Olkoot $Y_i, i = 1, 2, \dots, m$ ja $X_i, i = 1, 2, \dots, n$ riippumattomia, standardoitua normaalijakaumaa $N(0,1)$ (ks. lukua **Jatkuvia jakaumia**) noudattavia satunnaismuuttujia.

- Tällöin

$$Y_i \sim N(0,1), i = 1, 2, \dots, m, X_i \sim N(0,1), i = 1, 2, \dots, n$$

$$Y_1, Y_2, \dots, Y_m, X_1, X_2, \dots, X_n \perp$$

ja edelleen

$$Y = \sum_{i=1}^m Y_i^2 \sim \chi^2(m), X = \sum_{i=1}^n X_i^2 \sim \chi^2(n)$$

$$Y \perp X$$

F-jakauma

F-jakauman määritelmä 2/2

- Olkoon

$$F = \frac{\frac{1}{m} Y}{\frac{1}{n} X} = \frac{n}{m} \cdot \frac{Y}{X}$$

jossa

$$Y \sim \chi^2(m), X \sim \chi^2(n), Y \perp X$$

- Tällöin satunnaismuuttuja F noudattaa (**Fisherin**) **F -jakaumaa m :llä ja n :llä vapausasteella.**
- Merkintä:

$$F \sim F(m, n)$$

***F*-jakauma**

***F*-jakauman vapausasteet**

- *F*-jakauman vapausasteiden lukumääristä *ensimmäinen* (m) viittaa *yhteenlaskettavien lukumäärään* *F*-jakauman määrittelevän lausekkeen *osoittajassa*.
- *F*-jakauman vapausasteiden lukumääristä *toinen* (n) viittaa *yhteenlaskettavien lukumäärään* *F*-jakauman määrittelevän lausekkeen *nimittäjässä*.
- Vapausasteiden lukumäärät m ja n ovat *F*-jakauman muodon määrääviä *parametreja*.

F-jakauma

Odotusarvo, varianssi ja standardipoikkeama

- Olkoon $F \sim F(m, n)$.
- **Odotusarvo:**

$$E(F) = \frac{n}{n-2}, n > 2$$

- **Varianssi ja standardipoikkeama:**

$$\text{Var}(F) = D^2(F) = \frac{2n^2(m+n-2)}{m(n-2)^2(n-4)}, n > 4$$

$$D(F) = \sqrt{\frac{2n^2(m+n-2)}{m(n-2)^2(n-4)}}, n > 4$$

F-jakauma

F-jakauman ominaisuuksia

- Olkoon

$$F \sim F(m, n).$$

- Tällöin myös $1/F$ on F -jakautunut, mutta vapausastein n ja m :

$$\frac{1}{F} \sim F(n, m)$$

F-jakauma

Tiheysfunktion kuvaaja

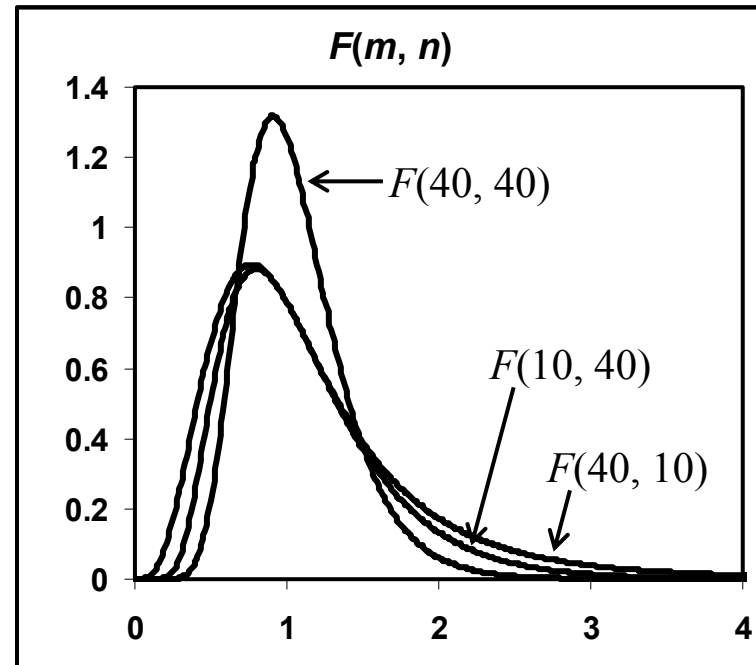
- Kuva oikealla esittää F -jakauman

$$F(m, n)$$

tiheysfunktiota välillä $[0, 4]$, kun vapausasteiden lukumäärillä m ja n on seuraavat arvot:

- (i) $m = 10, n = 40$
  - (ii) $m = 40, n = 10$
  - (iii) $m = 40, n = 40$
- Jakauman *odotusarvo*:

$$E(F) = \frac{n}{n-2}, n > 2$$

F-jakauma

Tiheysfunktion ja sen kuvaajan ominaisuuksia

- *F*-jakauman tiheysfunktio $f(x)$ on *positiivinen* kaikille positiivisille argumentin arvoille:

$$f(x) > 0, x > 0$$

- Jos *osoittajan* vapausasteiden lukumäärä

$$m = 1, 2$$

niin tiheysfunktio on *monotonisesti laskeva* kaikille $x \geq 0$.

- Jos *osoittajan* vapausasteiden lukumäärä

$$m \geq 3$$

niin tiheysfunktio on *yksihuippuinen* ja sillä on *maksimi* jossakin pisteessä $x > 0$.

F-jakauma

Todennäköisyyksien määrittäminen *F*-jakaumasta 1/2

- Todennäköisyydet voidaan määrätä *F*-jakaumasta jakauman *kertymäfunktion* avulla.
- Olkoon $F \sim F(m, n)$.
- Olkoon satunnaismuuttujan F *kertymäfunktio*

$$F_F(x ; m, n) = \Pr(F \leq x)$$

- Huomautus 1:

Merkinällä $F_F(x ; m, n)$ on haluttu korostaa *F*-jakauman riippuvuutta sen vapausasteiden lukumääristä m ja n .

- Huomautus 2:

Koska *F*-jakauman tiheysfunktion integraalifunktiota ei osata esittää suljetussa muodossa, jakauman kertymäfunktion arvojen määrittämisessä on käytettävä jotakin *numeerista menetelmää*.

F-jakauma

Todennäköisyyksien määrittäminen

F-jakaumasta 2/2

- *Kaikkien F*-jakaumaan liittyvien tapahtumien todennäköisyydet saadaan todennäköisyyksistä

$$\Pr(F \leq x) = F_F(x ; m, n)$$

todennäköisyyslaskennan laskusääntöjen avulla.

- Esimerkiksi

$$\Pr(a \leq F \leq b) = F_F(b) - F_F(a)$$

F-jakauma

Todennäköisyyksien määrittäminen *F*-jakaumasta: Taulukot 1/4

- *F*-jakauman taulukot sisältävät tavallisesti argumentin x arvoja taulukoituina useille vapausasteiden lukumäärille m ja n , mutta vain muutamille kertymäfunktion F_F arvoille.
- Siten taulukot mahdollistavat seuraavan tehtävän ratkaisemisen (taulukko-kohtaisin rajoituksin):

Määrää x , kun todennäköisyys

$$\Pr(F \leq x) = F_F(x ; m, n)$$

on annettu.

F-jakauma

Todennäköisyyksien määrittäminen *F*-jakaumasta: Taulukot 2/4

- Koska *F*-jakaumaa käytetään tavallisesti *väliestimöinnin* tai *testauksen* yhteydessä, *F*-jakauman taulukoihin on yleensä taulukoitu sellaisia argumentin x arvoja, jotka vastaavat todennäköisyyden

$$\Pr(F \leq x) = F_F(x ; m, n)$$

komplementtitodennäköisyyttä

$$p = \Pr(F \geq x) = 1 - F_F(x ; m, n).$$

F-jakauma

Todennäköisyyksien määrittäminen *F*-jakaumasta: Taulukot 3/4

- Monet *F*-jakauman taulukot sisältävät todennäköisyyksiä

$$p = \Pr(F \geq x) = 1 - F_F(x; m, n)$$

vastaavia argumentin arvoja vain, kun p on “*pieni*”.

- “*Suuriin*” p :n arvoihin liittyvät argumentin x arvot saadaan tällöin käyttämällä hyväksi sitä, että $1/F \sim F(n, m)$.

- Olkoon

$$F_{m,n} \sim F(m, n) \text{ ja } p = \Pr(F_{m,n} \leq a)$$

$$F_{n,m} \sim F(n, m) \text{ ja } p = \Pr(F_{n,m} \geq b)$$

- Tällöin

$$a = \frac{1}{b}$$

F-jakauma

Todennäköisyyksien määrittäminen F-jakaumasta: Taulukot 4/4

- Oletukset:

$$F_{m,n} \sim F(m, n)$$

$$F_{n,m} \sim F(n, m)$$

$$p = \Pr(F_{m,n} \leq a)$$

$$= \Pr(F_{n,m} \geq b)$$

- Väite:

$$a = \frac{1}{b}$$

- Perustelu:

Todetaan ensin, että

$$p = \Pr(F_{m,n} \leq a)$$

$$= \Pr(1/F_{m,n} \geq 1/a)$$

$$= \Pr(F_{n,m} \geq 1/a)$$

Koska oletuksen mukaan

$$p = \Pr(F_{n,m} \geq b)$$

niin

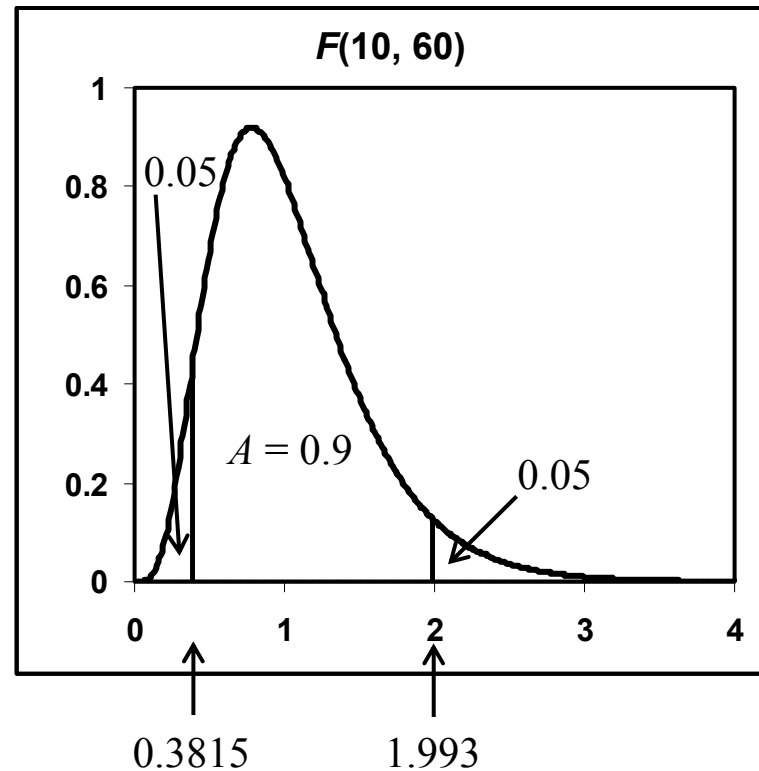
$$b = 1/a$$

F-jakauma

Todennäköisyyksien määrittäminen *F*-jakaumasta: Esimerkki

- Kuva oikealla esittää *F*-jakauman $F(10, 60)$ tiheysfunktiota välillä $[0, 4]$.
- *F*-jakauman taulukoista saadaan:

$$\begin{aligned} & \text{Alueen } A \text{ pinta-ala} \\ &= \Pr(0.3815 \leq F \leq 1.993) \\ &= F_F(1.993; 10, 60) \\ &\quad - F_F(0.3815; 10, 60) \\ &= 0.95 - 0.05 \\ &= 0.9 \end{aligned}$$

F-jakauma

Todennäköisyyksien määrittäminen *F*-jakaumasta: Ohjelmat

- Olkoon $F \sim F(m, n)$.
- Useat *tietokoneohjelmat* mahdollistavat seuraavien tehtävien ratkaisemisen ilman *F*-jakauman taulukoiden asettamia rajoituksia:

(i) Määrittää todennäköisyys

$$\Pr(F \leq x) = F_F(x ; m, n)$$

kun x on annettu.

(ii) Määrittää x , kun todennäköisyys

$$\Pr(F \leq x) = F_F(x ; m, n)$$

on annettu.

Normaalijakaumasta johdettuja jakaumia

Johdanto

χ^2 -jakauma

F -jakauma

>> t -jakauma

t-jakauma

t-jakauman määritelmä 1/2

- Olkoot Y ja $X_i, i = 1, 2, \dots, n$ riippumattomia, standardoitua normaalijakaumaa $N(0,1)$ (ks. lukua **Jatkuvia jakaumia**) noudattavia satunnaismuuttujia.

- Tällöin

$$Y \sim N(0,1), X_i \sim N(0,1), i = 1, 2, \dots, n$$

$$Y, X_1, X_2, \dots, X_n \perp$$

ja edelleen

$$X = \sum_{i=1}^n X_i^2 \sim \chi^2(n)$$

$$Y \perp X$$

t-jakauma

t-jakauman määritelmä 2/2

- Olkoon

$$t = \frac{Y}{\sqrt{\frac{1}{n} X}}$$

jossa

$$Y \sim N(0,1), X \sim \chi^2(n), Y \perp X$$

- Tällöin satunnaismuuttuja t noudattaa **Studentin t -jakaumaa n :llä vapausasteella.**
- Merkintä:

$$t \sim t(n)$$

***t*-jakauma**

***t*-jakauman vapausasteet**

- *t*-jakauman vapausasteiden lukumäärä n viittaa yhteenlaskettavien lukumäärään *t*-jakauman määrittelevän lausekkeen nimittäjässä.
- Vapausasteiden lukumäärä n on *t*-jakauman muodon määräävä *parametri*.

t-jakauma

Odotusarvo, varianssi ja standardipoikkeama

- Olkoon $t \sim t(n)$.

- **Odotusarvo:**

$$E(t) = 0, n > 1$$

- **Varianssi ja standardipoikkeama:**

$$\text{Var}(t) = D^2(t) = \frac{n}{n-2}, n > 2$$

$$D(t) = \sqrt{\frac{n}{n-2}}, n > 2$$

t-jakauma

Tiheysfunktion kuvaaja

- Kuva oikealla esittää t -jakauman

$$t(n)$$

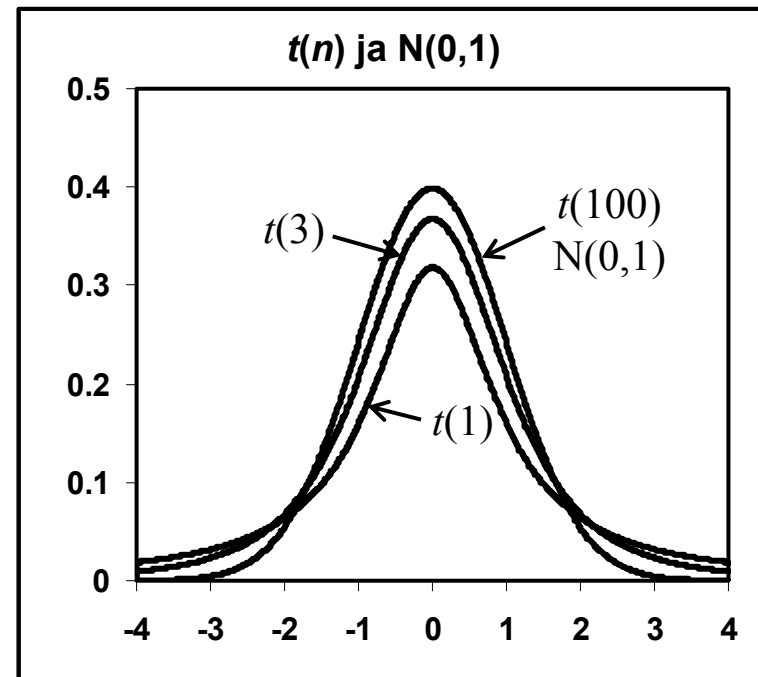
tiheysfunktiota välillä $[-4, +4]$,
kun vapausasteiden lukumäärällä
 n on seuraavat arvot:

- (i) $n = 1$
- (ii) $n = 3$
- (iii) $n = 100$

- Jakauman *odotusarvo*:

$$E(t) = 0, n > 1$$

- Kuvaan on piirretty myös standardoidun normaalijakauman $N(0,1)$ tiheysfunktion kuvaaja.

t-jakauma

Tiheysfunktion ja sen kuvaajan ominaisuuksia 1/2

- *t*-jakauman tiheysfunktio $f(x)$ on kaikkialla *positiivinen*:

$$f(x) > 0 \text{ kaikille } x$$

- Tiheysfunktio on *yksihuippuinen*.
- Tiheysfunktio saa *maksimiarvonsa* pisteessä 0.
- Tiheysfunktio on *symmetrinen* pisteen $x = 0$ suhteen:

$$f(-x) = f(+x) \text{ kaikille } x$$

t-jakauma

Tiheysfunktion ja sen kuvaajan ominaisuuksia 2/2

- *t*-jakauman tiheysfunktio muistuttaa standardoidun normaalijakauman $N(0,1)$ tiheysfunktiota, mutta on sitä *paksuhäntäisempi*.
- *t*-jakauman tiheysfunktio muistuttaa standardoidun normaalijakauman $N(0,1)$ tiheysfunktiota *sitä voimakkaammin mitä suurempi on vapausasteiden lukumäärä n* (ks. tarkemmin $>$).

***t*-jakauma**

***t*-jakauma ja *F*-jakauma**

- Olkoon $t \sim t(n)$.

- Tällöin

$$t^2 \sim F(1, n)$$

- Olkoon $F \sim F(1, n)$.

- Tällöin

$$\sqrt{F} \sim t(n)$$

t-jakauma

t-jakauma ja normaalijakauma 1/2

- *t*-jakauma lähestyy standardoitua normaalijakaumaa, kun *vapausasteiden* lukumäärä *n* kasvaa.
- Olkoon $t \sim t(n)$.
- Tällöin

$$\lim_{n \rightarrow +\infty} \Pr(t \leq z) = \Phi(z)$$

missä Φ on *standardoidun normaalijakauman* $N(0,1)$ *kertymäfunktio*.

***t*-jakauma**

***t*-jakauma ja normaalijakauma 2/2**

- Koska *t*-jakauma lähestyy vapausasteiden lukumäärän n kasvaessa standardoitua normaalijakaumaa $N(0,1)$, voidaan *t*-jakaumaan liittyvät todennäköisyydet määrätä suurilla vapausasteiden luvuilla standardoituneen normaalijakauman avulla.
- *Normaalijakauma-approksimaatio t-jakaumalle* on kohtuullinen jo, kun $n = 30$, ja riittävä useimpiin tarkoituksiin, kun $n > 100$.
- Esimerkki:
Edellä esitetyssä kuvassa ei $t(100)$ - ja $N(0,1)$ -jakaumien tiheysfunktioiden kuvaajia pysty erottamaan toisistaan (ks. <).

t-jakauma

Todennäköisyyksien määrittäminen *t*-jakaumasta 1/2

- Todennäköisyyksien määrittäminen *t*-jakaumasta voidaan tehdä jakauman *kertymäfunktion* avulla.
- Olkoon $t \sim t(n)$.
- Olkoon satunnaismuuttujan t *kertymäfunktio*

$$F_t(x ; n) = \Pr(t \leq x)$$

- Huomautus 1:

Merkinällä $F_t(x ; n)$ on haluttu korostaa *t*-jakauman riippuvuutta sen vapausasteiden lukumäärästä n .

- Huomautus 2:

Koska *t*-jakauman tiheysfunktion integraalifunktiota ei osata esittää suljetussa muodossa, jakauman kertymäfunktion arvojen määrittämisessä on käytettävä jotakin *numeerista menetelmää*.

t-jakauma

Todennäköisyyksien määrittäminen *t*-jakaumasta 2/2

- *Kaikkien* tapahtumien todennäköisyydet saadaan todennäköisyyksistä

$$\Pr(t \leq x) = F_t(x ; n)$$

todennäköisyyslaskennan laskusääntöjen avulla.

- Esimerkiksi

$$\Pr(a \leq t \leq b) = F_t(b) - F_t(a)$$

t-jakauma

Todennäköisyyksien määrittäminen *t*-jakaumasta: Taulukot 1/3

- *t*-jakauman *taulukot* sisältävät tavallisesti *argumentin* x arvoja taulukoituna *useille vapausasteiden lukumäärille* n , mutta vain *muutamalle kertymäfunktion* F_t arvolle.
- Siten taulukot mahdollistavat seuraavan tehtävän ratkaisemisen (taulukko-kohtaisin rajoituksin):

Määrää x , kun todennäköisyys

$$\Pr(t \leq x) = F_t(x ; n)$$

on annettu.

t-jakauma

Todennäköisyyksien määrittäminen *t*-jakaumasta: Taulukot 2/3

- Koska *t*-jakaumaa käytetään tavallisesti *väliestimoinnin* tai *testauksen* yhteydessä, *t*-jakauman taulukoihin on yleensä taulukoitu sellaisia argumentin *x* arvoja, jotka vastaavat todennäköisyyden

$$\Pr(t \leq x) = F_t(x ; n)$$

komplementtitodennäköisyyttä

$$p = \Pr(t \geq x) = 1 - F_t(x ; n)$$

t-jakauma

Todennäköisyyksien määrittäminen *t*-jakaumasta: Taulukot 3/3

- Monissa *t*-jakauman taulukoissa on taulukoitu todennäköisyyksiä

$$p = \Pr(t \geq x) = 1 - F_t(x; n)$$

vain, kun $x \geq 0$.

- Tällöin todennäköisyydet $\Pr(t \leq -x)$ saadaan soveltamalla *t*-jakauman tiheysfunktion *symmetrisyyttä* pisteen $x = 0$ suhteen:

$$\begin{aligned}\Pr(t \leq -x) &= 1 - \Pr(t \geq -x) \\ &= 1 - \Pr(t \leq x) \\ &= \Pr(t \geq x) \\ &= p\end{aligned}$$

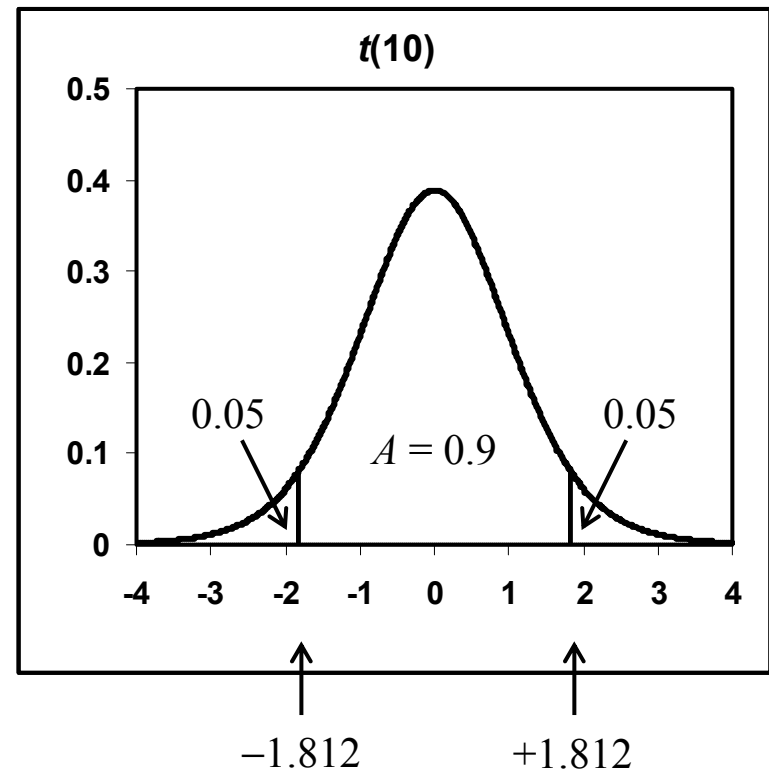

t-jakauma

Todennäköisyyksien määrittäminen *t*-jakaumasta: Esimerkki

- Kuva oikealla esittää *t*-jakauman $t(10)$ tiheysfunktiota välillä $[-4, +4]$.
- t*-jakauman taulukoista saadaan:

$$\begin{aligned} & \text{Alueen } A \text{ pinta-ala} \\ &= \Pr(-1.812 \leq t \leq +1.812) \\ &= F_t(+1.812; 10) \\ & \quad - F_t(-1.812; 10) \\ &= 0.95 - 0.05 \\ &= 0.9 \end{aligned}$$

t-jakauma

Todennäköisyyksien määrittäminen *t*-jakaumasta: Ohjelmat

- Olkoon $t \sim t(n)$.
- Monet *tietokoneohjelmat* mahdollistavat seuraavien tehtävien ratkaisemisen ilman *t*-jakauman taulukoiden asettamia rajoituksia:

(i) Määrittää todennäköisyys

$$\Pr(t \leq x) = F_t(x ; n)$$

kun x on annettu.

(ii) Määrittää x , kun todennäköisyys

$$\Pr(t \leq x) = F_t(x ; n)$$

on annettu.